

POSTANOWIENIE

Dnia 28 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Joanna Misztal-Konecka

w sprawie z powództwa P. K.
przeciwko G. G. i H. J.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 28 stycznia 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej powódki i pozwanych
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 18 kwietnia 2019 r., sygn. akt I ACa (...),

**odmawia przyjęcia skarg kasacyjnych do rozpoznania i
wzajemnie znosi koszty postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

1. Wyrokiem z 18 kwietnia 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...), w sprawie z powództwa P. K. przeciwko G. G. i H. J. o zapłatę, zmienił na skutek apelacji pozwanych wyrok Sądu Okręgowego w K. z 26 czerwca 2018 r. w ten sposób, że: zasądził od pozwanej G. G. na rzecz powódki kwotę 191 740 zł z odsetkami ustawowymi od 22 kwietnia 2011 r. do dnia zapłaty, zasądził od pozwanej H. J. na rzecz powódki kwotę 191 740 zł z odsetkami ustawowymi od 22 kwietnia 2011 r. do dnia zapłaty, w pozostałej części powództwo oraz obie apelacje oddalił i rozstrzygnął o kosztach sądowych i kosztach procesu.

2. Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wywiodła powódka, wskazując na naruszenie art. 933 w zw. z art. 888 k.c. oraz art. 455 w zw. z art. 481

§ 1 k.c. Skargi kasacyjne wniosły również pozwane G. G. i H. J., powołując się na naruszenie art. 386 § 6 k.p.c., art. 316 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 365 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 233 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i art. 382 k.p.c., art. 455 w zw. z art. 481 § 1 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

3. Skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej. Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. przedsądu, ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 K.p.c., nie służy zaś merytorycznej ocenie skargi kasacyjnej. W razie spełnienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione.

4. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Nakładając na skarżących obowiązek wskazania i uzasadnienia oznaczonej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ustawodawca zmierzał do zagwarantowania, że skarga kasacyjna, nadzwyczajny środek zaskarżenia prawomocnych orzeczeń, będzie pełnić przypisane jej funkcje publicznoprawne. Ograniczenie przesłanek do czterech ma więc zapewnić, że przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne, a skarga kasacyjna nie stanie się

instrumentem wykorzystywanym w każdej sprawie. Tak więc, nie w każdej sprawie, nawet w takiej, w której rozstrzygnięcie oparte jest na błędnej subsumpcji czy wadliwej wykładni prawa, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania, w przeciwnym razie Sąd Najwyższy stałby się wbrew obowiązującym regulacjom sądem trzeciej instancji. Nie jest rolą Sądu Najwyższego korygowanie ewentualnych błędów w zakresie stosowania czy wykładni prawa w każdej indywidualnej sprawie.

5. Powódka we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powołała przesłankę z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Podała, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawa budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecnictwie sądów i potrzeba wyjaśnienia kwestii wymagalności roszczenia o zachówek, czyli terminu, od którego należy liczyć odsetki za opóźnienie w przypadku niespełnienia świadczenia z tego tytułu.

Natomiast pozwane we wniosku o przyjęcie skarg kasacyjnych do rozpoznania wskazały przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 4 k.p.c. Podały, że w sprawie występują istotne zagadnienie prawne i potrzeba wyjaśnienia:

- czy przy ustaleniu wymagalności roszczenia o zachówek, należy uwzględnić sytuację, w której postępowanie w sprawie o zachówek zostaje zawieszone do chwili zakończenia innego postępowania, mającego dla niego prejudycjalny charakter, a wynik postępowania prejudycjalnego może przesądzić o istnieniu lub wysokości zobowiązania do zapłaty zachowku objętego postępowaniem o zachówek;

- czy przez zmianę stanu faktycznego, która usuwa wynikające z art. 386 § 6 K.p.c. związanie sądów orzekających w sprawie oceną prawną i wskazaniem co do dalszego postępowania, zawartymi w uzasadnieniu wydanego w sprawie wyroku sądu drugiej instancji, należy rozumieć sytuację, w której po wydaniu drugoinstancyjnego wyroku sądu obejmującego ocenę prawną i wynikające z niej wskazówki dalszego postępowania, to samo zagadnienie staje się następnie przedmiotem odrębnego postępowania cywilnego, w którym zapadnie wyrok rozstrzygający wprost to zagadnienie, wiążący w tym zakresie inne sądy i organy.

Skarga kasacyjna jest też oczywiście zasadna z uwagi na to, że Sąd Najwyższy może w ramach swobodnej oceny uznać za oczywiste, że zmiana stanu faktycznego, uzasadniająca wyłączenie związania orzekających w sprawie sądów oceną prawną danej kwestii sformułowaną przez sąd drugiej instancji (art. 386 § 6 k.p.c.), obejmuje także sytuację, w której nową okolicznością jest fakt procesowy, polegający na pojawieniu się równoległego postępowania o prejudycjalnym znaczeniu dla postępowania głównego. Może ponadto uznać za oczywiste to, że zawieszenie postępowania w sprawie o zachowek z powodu oczekiwania na rozstrzygnięcie kwestii przez inny sąd, którego wyrok będzie wiązał sąd w postępowaniu głównym (art. 365 § 1 k.p.c.) i przesądzi zasadność lub wysokość roszczenia o zachowek, prowadzi do odsunięcia w czasie wymagalności roszczenia o zachowek co najmniej do czasu prawomocnego zakończenia postępowania prejudycjalnego.

6. Przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) polega na sformułowaniu tego zagadnienia i przedstawieniu wyczerpującej argumentacji jurydycznej wskazującej, że zagadnienie takie w sprawie występuje, jest nowe, dotychczas w orzecznictwie nierozstrzygnięte i będzie miało znaczenie precedensowe przy rozstrzyganiu spraw podobnych (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002/1/11 i z 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002/12/151). Powołując się natomiast na przesłankę z art. 398² § 1 pkt 2 k.p.c., skarżący powinien wykazać, że chodzi o wykładnię przepisów prawa, których treść i znaczenie nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie lub, że istnieje potrzeba zmiany dotychczasowej wykładni, podania, na czym polegają wątpliwości związane z jego rozumieniem oraz przedstawienia argumentacji świadczącej, że wątpliwości te mają rzeczywisty i poważny charakter, nie należą do zwykłych wątpliwości, które wiążą się z procesem stosowania prawa. W przypadku, gdy w ramach stosowania tych przepisów powstały już w orzecznictwie sądów określone rozbieżności, skarżący powinien je przedstawić, jak też uzasadnić, że dokonanie wykładni jest niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy (zob. m.in. postanowienia Sądu

Najwyższego z 20 maja 2016 r., V CSK 692/15, z 20 listopada 2015 r., III CSK 269/15).

Z kolei oczywista zasadność skargi kasacyjnej zachodzi wówczas, gdy z samej jej treści wynika w sposób jednoznaczny, że wskazane w skardze podstawy zasługują na uwzględnienie. Oznacza to, że z argumentów przedstawionych we wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania, bez konieczności dokonywania pogłębionej analizy prawnej, wynika jaskrawa sprzeczność orzeczenia z przepisami prawa niepodlegającymi różnej wykładni i niepozostawiającymi sądowi swobody oceny albo z podstawowymi zasadami orzekania obowiązującymi w demokratycznym państwie prawa. O ile bowiem do uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawy są usprawiedliwione, o tyle do przyjęcia skargi do rozpoznania niezbędna jest jej oczywista zasadność w wyżej przedstawionym rozumieniu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się również, że dla stwierdzenia, że w sprawie wystąpiła przesłanka z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. skarżący powinien wskazać konkretne, naruszone przez sąd przepisy, a także powinien przytoczyć odpowiednie argumenty wyjaśniające, dlaczego te przepisy zostały, jego zdaniem, w tak ewidentny sposób naruszone (postanowienie Sądu Najwyższego z 24 września 2013 r., III SK 4/13).

7. Analiza skargi kasacyjnej powódki nie wskazuje na skuteczne wykazanie przez skarżącą przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.

W judykaturze Sądu Najwyższego za utrwalony można uznać pogląd, że termin, w którym zobowiązany z tytułu zachowku popadł w stan opóźnienia i powinien z tego tytułu świadczyć wierzycielowi stosowne odsetki, powinien być oceniany indywidualnie, z uwzględnieniem specyfiki danej sprawy, zmian wartości substratu zachowku pomiędzy dniem powstania zobowiązania a dniem wyrokowania, a także obiektywnie ocenianego stanu wiedzy zobowiązanego o okolicznościach niezbędnych do oceny zasadności i wysokości, w jakiej dochodzone świadczenie jest należne. Odsetki za czas opóźnienia w spełnieniu świadczenia z tytułu zachowku biegają od chwili wezwania dłużnika do zapłaty, w związku z czym stan opóźnienia może nastąpić przed dniem wyrokowania, ale należy zachować pewną elastyczność - niewskazany jest automatyzm orzekania,

a stan opóźnienia należy określać z uwzględnieniem wszystkich okoliczności konkretnej sprawy (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 7 lutego 2013 r., II CSK 403/12; z 25 czerwca 2015 r., III CSK 375/14; z 22 czerwca 2016 r., III CSK 279/15; z 26 kwietnia 2018 r., I CSK 382/17). Sama „waloryzacja” świadczenia pieniężnego dokonywana przez sąd w ramach ustalania wysokości roszczenia o zachówek, według cen obowiązujących w chwili wyrokowania, nie kompensuje zwykle wszystkich skutków niezaspokojenia tego roszczenia we właściwym czasie. Wszystkie te argumenty, dostrzegane nie tylko w polskim systemie prawnym, ale także w innych państwach Unii Europejskiej, uzasadniają przyjęcie wskazanego już rozwiązania pośredniego. W wyroku z 24 lutego 2016 r. (I CSK 67/15) Sąd Najwyższy zauważył wprost, że w okresie między powstaniem stanu wymagalności roszczenia o zachówek a chwilą orzekania o tym roszczeniu ceny mające wpływ na określenie rozmiaru świadczenia mogą wzrosnąć, mogą także być stabilne, a nawet obniżyć się, dlatego należy unikać automatyzmu i ustalać stan opóźnienia indywidualnie z uwzględnieniem okoliczności danej sprawy.

Problematyka wskazana w skardze była już więc wielokrotnie przedmiotem analizy Sądu Najwyższego, a skarżąca nie podała nowych argumentów, świadczących o potrzebie kolejnej wypowiedzi i nie wskazała na ewentualne rozbieżności w orzecznictwie uzasadniające ponowną wykładnię.

8. Przechodząc do analizy skarg kasacyjnych pozwanych, wskazać przede wszystkim trzeba, że łączenie przesłanki oczywistej zasadności skargi z występowaniem w sprawie istotnego zagadnienia prawnego lub potrzeby wykładni przepisów budzi poważne zastrzeżenia. Jednoczesne uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi występującymi w sprawie wątpliwościami prawnymi (zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawa) generalnie wyklucza możliwość oczywistej zasadności skargi. Przesłanki uzasadniające przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania zawarte w pkt 1 i 4 art. 398⁹ § 1 k.p.c. co do zasady wzajemnie się wykluczają: jedna z nich prowadzi do przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na interes publiczny (pkt 1), druga - z uwagi na interes prywatny skarżącego (pkt 4). Trudno sobie wyobrazić sytuację, w której wyrok jest

oczywiście wadliwy, a jednocześnie w sprawie występuje tak poważna wątpliwość prawna, że wymaga interwencji i rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy.

Niezależnie od tych uwag wskazać trzeba, że skarżące nie wykazały, że w sprawie zachodzi przesłanka z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Jak już wyjaśniono powyżej, problematyka ustalenia wymagalności roszczenia o zachowek została już wyjaśniona w orzecznictwie. Termin, w którym zobowiązany z tytułu zachowku popadł w stan opóźnienia i od którego powinien z tego tytułu świadczyć wierzycielowi stosowne odsetki, powinien być oceniany indywidualnie, z uwzględnieniem specyfiki danej sprawy. Sąd Apelacyjny dokonał takiej analizy i uznał, że w przypadku roszczeń wobec obu pozwanych ustawowe odsetki są należne od 22 kwietnia 2011 r. Skarżące nie zgadzają się z taką oceną i formułują oba przedstawione zagadania prawne w oparciu o własną ocenę okoliczności sprawy, prezentując pogląd, iż stan opóźnienia w zapłacie zachowku powstał 31 lipca 2016 r. Jest to niewystarczające dla uznania, że skargi kasacyjne zawierają wykazanie przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., analiza zawartych w nich argumentów prowadzi do wniosku, że skarżącym nie chodzi o sformułowanie istotnych zagadnień prawnych, a jedynie o poddanie zaskarżanego orzeczenia kontroli kasacyjnej.

Skarżące nie sprostają też wymaganiom w wykazaniu przesłanki oczywistej zasadności skargi. Skarga nie zawiera bowiem precyzyjnie sformułowanej argumentacji świadczącej o występowaniu w sprawie okoliczności, o jakich mowa w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., jedynie wskazanie, że Sąd Najwyższy mógłby uznać naruszenie podanych przepisów za oczywiste. Argumentując na rzecz oczywistej zasadności skargi kasacyjnej, skarżące powinny podać konkretnie jakie przepisy zostały naruszone, w jaki sposób i wykazać, że naruszenie takie miało charakter kwalifikowany, widoczny bez potrzeby głębszej analizy. Nie jest natomiast rolą Sądu Najwyższego samodzielne poszukiwanie racji przemawiających za występowaniem podanych w skardze przesłanek przyjęcia jej do rozpoznania.

9. Mając to na względzie, Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skarg kasacyjnych do rozpoznania. O kosztach orzeczono stosując art. 100 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

jw